

Intervjuu eesti keele ja kirjanduse õpetaja Kaja Sarapuuga

Olen Kaja Sarapuu ja töotan Kehra gümnaasiumis. Olen Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi asutajaliige, seltsi juhtinud kokku üle kümne aasta. Teen eesti keele õpetamise ja emakeele hoidmise tööd südamega, hoolin väga seltsi käekäigust. Olen eesti keele õpikute autor. Loomingulisus sunnib mind tegutsema.

- **Kust pärineb sinu huvi eesti keele ja kirjanduse vastu?**

Minu lapsepõlvkodus oli lugemine igapäevane ja raamatuid oli palju. Kõik lugesid, uut raamatut tahtis igaüks esimesena lugeda. Meelde on jäänud üks eriline sündmus. Et võrdsust hoida, luges isa ükskord „Mirabilia” sarja uue väljaande, Agatha Christie „Paddington 16.50” perele köögilaua ääres valjusti ette. Seda võib pidada mu lapseea sügavamaks kirjanduselamuseks, sest isa esitas teksti väga hea tunnetusega. Hiljem, kui ülikoolis raamatuid neelasin, mõistsin kirjanduse maagiat: narratiiv võib unuda, tunded, mis lugemisest sünnivad, on päris ja jäävad alles.

Mulle istus koolis matemaatika, eriti algebra. Süsteemi tajumine on tõeline nauding ja keel seda just ongi. Mulle meeldib mõelda keelest kui suurest masinavärgist, kus väike viga võib kogu süsteemi lonkama panna ja kihva keerata, aga võib-olla hoopis harjumuspäraseks saada ja normiks muutuda. Lihtsalt kõik lonkab nüüd ühtmoodi.

Noodikiri on samuti süsteem, meloodilisus, rütm on seotud keelega. Olen püüdnud õpetada keelt ka muusika kaudu.

- **Mis andis tõuke õppida eesti keele ja kirjanduse õpetajaks?**

Lapsepõlves kuulnud keel oli täis kujundeid, kõnekäände, vanasõnu, sõnamänge, mõistukõnet ja laule. See tegi vast mu sõnavara rikkamaks ja eriala valides tundus, et just seda tahan ka teistele õpetada. Õpetajatöö loomingulisus võlus väga. Mulle meeldib tohutult tunde ette valmistada: see on pidev mõtlemine, seoste leidmine, justkui ülesande lahendamine. Aga see vajab rohkem aega, kui selleks tavaliselt on.

Ma ei tundnud eesti keeles ja kirjanduses hindehirmu, võib-olla see andis tõuke. Hindamise kohustuslikkus ongi minu meelest koolistressi tõsisemaks põhjuseks.

- **Milliseid huvitavaid eesti keele ja kirjanduse tunde ja selle valdkonna üritusi mäletad oma koolipõlvest?**

Mäletan paremini keskkooliaegseid matemaatika ja kirjanduse tunde. Eriti seda, kuidas õpetajad lõimisid aineid ja teemasid. Arvan, et minu eesti keele ja kirjanduse õpetajale Aino Kukele meeldis väga Sergei Jessenini luule, ta oskas seda armastust õpilastele edasi anda. See, et see Jessenin oli, polegi tähtis, Jessenin oli vorm, sisu oli hoopis sügavam. Andis oskuse vaadata sõnade taha, sõnadest pilte maalida ja ise selle pildi sees seigelda. Millegipärast on meeles ka üks kirjanikuga kohtumine. See oli Jaan Rannap, kes rääkis, kuidas ta Valgesule-jutte kirjutas.

Osalesin kooli ajal Harju rajooni õpilaste omaloominguringis, mida aeg-ajalt väisas Ira Lember. Sellest on mitmeid positiivseid võnkeid jäänud.

- **Mida oled teinud õpetajana, koolijuhtkonna esindajana, EESi juhina, et lapsed paremini keelt ja kirjandust õpiksid?**

Õpetajana olen innustanud, meelitanud, veennud, õhutanud, kavaldanud, salatsenud, irriteerinud, püüdnud põnevust, aga ka õige keele kasutamise ja lugemisharjumust tekitada. Küllap olen ka õrritanud ja ärritanud neid, kes õppimisest pole lugu pidanud.

Mulle meeldib õpilastele ülesandeid välja mõelda. See on õpetaja töö: oma õpilastele nende arendamiseks sobiva materjali kasutamine. Vedas, et sain neid ülesandeid õpikutesse kirjutada. Sellesse olengi oma loomingulisuse suunanud, sellepärast on luuletused, romaanid ja laulud jäänud kirjutamata. (Siia tahaks panna silma pilgutava emotikoni.)

Mul on hea meel, et saan nüüd töötada õppealajuhatajana. Oli täpselt õige aeg ja mõnes mõttes ka kohustus hakata oma kogemustest lähtudes teisi õpetajaid aitama ja toetama. Ma tahan, et suudaksin innustada igale küsimusele vastust ja probleemile lahendust otsima. See on võimalik ja tekitab ülihea tunde. Gordioni sõlmede läbiraiumine mulle ei sobi.

Arvan, et uuendused on Eesti koolis vältimatud. Ilma mõtteviisi muutusest ja autoritaarsusest lahtilaskmisest ei saa enam õpetajatööd teha. Õpetaja peab mõistma. Mul on õnnestunud olla 21 aastat koolilaste ema ja see kogemus annab väga lähedalt õpilasepoolse vaate. Tean, kuidas näeb olukordi õpilane, ja tean, mida mõtleb õpetaja. Need teadmised teevad mu töö huvitavaks, tunnen ennast vajalikuna.

EESi juhina pean olulisimaks emakeeleõpetajate huvide ja vajaduste tundmist ning õpetajate kaitsmist. Küllap on rahulolev õpetaja ka õnnelikumate õpetaja. Kardan inimesi, kes ütlevad, et neil pole aega. Või et koolitöö on ülekohtuselt raske. Või et õpetaja peab justkui tasuta tööd tegema. See pole nii. Õpetaja peab oma väärikust tunnetama ja tasuta tööst loobuma.

EESi suurimateks õnnestumisteks kogukonna hoidmise kõrval pean tervikteoste käsitlemise ning „Naudi õpetamist!” sarjade väljaandmist. Esimene aitab koolitunnis kirjandusteoseid analüüsida ja teine koondab õpetajate elutööd. Olen õnnelik, et saan seltsi juhina kaasa aidata nende sarjade ilmumisele.

Teine suurepärase ettevõtmine on projekt „Kirjandustund kirjanikuga”, mille käigus saadetakse kirjanikke õpilastega kohtuma. Kui meetodikavahendi kasu võib üsna kohe tunnis näha olla, siis kirjanikekohtumiste mõju ulatub meie õpilaste tulevikku. Mõlemad ideed pani idanema Krista Mägi. Kristalt olen üldse palju õppinud.

- **Millised keeleksimused on eksijale kõige ohtlikumad?**

Ma soovin, et vanemad lastega ja omavahel räägiksid, väikestele unelaule laulaksid, õhtul päevasündmusi arutaksid, omavahel vaidleksid. Raamatute ettelugemisest kodudes ma enam ei unista. Laste sõnavara on ahtake, raske on kirjanduse ja matemaatika tekstülesannetest aru saada, sest sõnade tähendust ei teata. Täitsa tavaliste sõnade.

Kõige ohtlikumad on enesekindlad eksijad. Nad ei oska kahelda. Alklassides pähe õpitud dogmat, et *ja* ette koma ei kirjutata, on nendel raske kõigutada.

Ohtlik on see, kui me ei saa rääkijast-kirjutajast aru, sest ta ei oska ennast arusaadavalt väljendada. Seepärast tuleb endiselt väärtustada kirjandikirjutamist, mis eneseväljendamise oskust parimalt õpetab.

- **Tundub, et tänapäeval ei ole keeleline korrektsus ja täpsus just aukohal. Kuidas peaksid vea märkajad (asjatundjad) reageerima normist erinevate (vigaste) vormide, väljendite, sõnade kasutamisele tekstides, mis on üldsusele suunatud? Kas peaks jätma tähelepanuta, alati parandama ja nõudma reeglile vastavat vormi või muutma reeglit?**

Ma ei suuda jätta viga tähelepanuta. Näiteks segab mind kellaaja valesti ehk kooloniga märkimine. Kuigi me pole seda kunagi õigesti õpetamata jätnud, siis miks küll keelekasutajad valesti kirjutavad? Hoolimatus? Parandan alati, püüan seda teha taktitundeliselt ja pakun õige variandi välja.

Iga õpetaja on haritlane ja peab oskama kõrgtasemel eesti keelt. Kurb, kui see nii ei ole.

- **Mis on praegu EESi kõige tähtsamad, vajalikumad ülesanded?**

Kõige tähtsam ülesanne on olla hea tugi oma liikmetele, pakkuda arenemisvõimalusi. Aga EES tahab olla ka tark partner ja keele- ning hariduspoliitika kujundaja. Väga meeldiv on aeg-ajalt saada keelenõu paluvaid telefonikõnesid. Usaldatakse, et eks ikka eesti keele õpetaja teab kõige paremini!

- **Mida tahaksid muuta praeguses koolis emakeele ja kirjanduse õpetamises?**

Tahaksin muuta kõik emakeele ja kirjanduse tunnid põnevaks, lõbusaks ja loomingulisust ergutavaks. Tahan, et räägitaks ja arutletaks rohkem, et iga õpilane saaks koolist kaasa esinemisjulguse ja sõna kasutamise oskuse. Väga tahan, et hindamises lõpeks protsendi arvutamine. Piisaks teadmisest, mida õpilane on ära õppinud, mida juurde peab õppima, ja mida teha, et asjad veel paremini läheksid.

- **Mis laadi koolitusi vajavad eesti keele ja kirjanduse õpetajad?**

Õpetajad vajavad koolitusi, kuidas ainet metoodiliselt õigesti õpetada. Samuti julgustust, et kõigile ei pea kogu õppekava ära õpetama. Olulisel ja ebaolulisel peab oskama vahet teha.

- **Kuidas vähendada emakeeleõpetajate töökoormat?**

Õiglast palka makstes, märgates ja tunnustust jagades.

- **Kuidas peaksid teiste ainete õpetajad õpilaste hea keeleoskuse saavutamisele kaasa aitama?**

Nii, nagu õppekava ütleb: oma aines õiget keelt kasutades, haritlase kombel head eeskju näidates. Iga õpetaja on keeleõpetaja.

- **Kas gümnaasiumi lõpueksam eesti keeles peaks olema e-eksam?**

Ei tea. Kas meil üldse on vaja sellisel kujul eksameid korraldada? Olen kindel, et kontrollida tohib ainult seda, mida on õpetatud. E-eksamil on tarvis näiteks osata arvutil kiiresti veatut teksti trükkida. Kui seda on koolis õpetatud, siis tohib kontrollida ka.

- **Kas on põhjust muretseda õpilaste vähese huvi pärast eesti keele ja kirjanduse vastu?**

On küll. Oleme ainuke koht maamuna peal, kus eesti keel emakeele ja riigikeelena on enim hoitud. See on meie ülesanne veenda järeltulijaid emakeele õppimise vältimatuses.

- **Kuidas julgustaksid noori õppima eesti keele ja kirjanduse õpetajaks?**

See on kõige tänuväärsem töö maailmas.

Küsitlenud Piibe Leiger

OK